

SHRINKING SPACE

10|2019

**CHANGE
MAKERS**

**WANNEER SOLIDARITEIT MET MENSEN
OP DE VLUCHT EEN MISDAAD WORDT**

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

INHOUD

Inleiding	3
Criminalisering van de solidariteit	4
1. Aan de buitengrenzen: reddingsorganisaties onder vuur	5
2. In België: solidariteit onder druk maar niet gebroken	8
3. Europees kader: de <i>Facilitation</i> -richtlijn	12
11.11.11 vraagt - aanbevelingen	13

COLOFON

Een publicatie van 11.11.11 • Oktober 2019
Redactie: Flor Didden
Met medewerking van Lisa Okladnicoff, Joost Depotter en Petra Baeyens

Eindredactie: Jan De Mets
Vormgeving: Metronoom - Betty Bex
Foto - cover: © Maikel Samuels - Belgaimage
- backcover: © Piet den Blanken - Belgaimage

INLEIDING

In 2015 werd de Europese Unie geconfronteerd met een sterke toename van het aantal asielaanvragen. Hoewel de overgrote meerderheid van de vluchtelingen nog steeds in eigen regio wordt opgevangen, zochten honderdduizenden vluchtelingen bescherming in Europese landen. Als reactie op wat men de Europese 'vluchtelingen crisis' noemde, ontstond een **krachtige solidariteitsbeweging**. Van Calais tot Griekenland organiseerden burgers zich om hulp te bieden aan mensen in nood. Vanuit het vrijwillig engagement van geëngageerde burgers groeiden talloze organisaties. Ook grote organisaties die vooral humanitair werk verrichten in ontwikkelingslanden werden steeds vaker in Europa zelf actief om de grote noden te beantwoorden. Ook in België ontstond een diverse waaier aan initiatieven die de nodige hulp bieden waar de overheid tekortschiet.

De laatste jaren kwam de solidariteit met mensen op de vlucht steeds meer **onder druk** te staan. Als reactie op het verhoogde aantal asielaanvragen scherpten veel Europese regeringen hun beleid aan. Ze voerden maatregelen in die drempels voor migranten verhogen en migratie ontraden. In verschillende Europese landen ondergaan vluchtelingen en andere migranten politiegeweld en pushbacks en worden basisdiensten onttrokken. Ook de inperking van de solidariteitsbeweging past binnen dit repressieve beleid.

"In een bredere trend van krimpende ruimte voor het kritische middenveld (ook wel 'shrinking space' genoemd) is de solidariteit met migranten één van de domeinen waar die strijd het hardst gevoerd wordt."

In een bredere trend van **krimpende ruimte voor het kritische middenveld** (ook wel 'shrinking space' genoemd)¹ is de solidariteit met migranten één van de domeinen waar die strijd het hardst gevoerd wordt. Wat start met een negatief discours krijgt steeds meer vervolg in pogingen om solidariteit ook juridisch te vervolgen. Aan de Europese buitengrenzen en langs migratieroutes over heel Europa worden burgers en organisaties geconfronteerd met verdachtmakingen, wettelijke obstakels, drastische verminderingen in de financiering en juridische vervolging. Ook België ontsnapt daar niet aan. Zo kreeg de Brugse priester Fernand Maréchal verschillende doodsb bedreigingen voor de hulp die hij samen met enkele vrijwilligers biedt aan mensen op de vlucht.

De criminalisering van migratie en de solidariteit met migranten heeft contraproductieve gevolgen. Migratieroutes worden nog gevaarlijker en migranten nemen steeds grotere risico's. Zonder actie van beleidsmakers zal deze trend zich verder zetten. Er is nood aan een ommezwaai naar een beleid dat **burgersolidariteit erkent en faciliteert** eerder dan ze te bemoeilijken en sanctioneren.

It is troubling to see the increasing pressure and restrictions European countries are putting on the work of individuals and NGOs assisting migrants, asylum seekers and refugees. They face administrative burdens intended to make their work impossible, stigmatization by misleading and hostile political rhetoric, and even criminal prosecution. It is high time that political leaders recommit with human rights, the rule of law and European values. This is both a legal and a moral duty.

Dunja Mijatović, Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa

CRIMINALISERING VAN DE SOLIDARITEIT

Organisaties en mensen die zich inzetten voor mensen op de vlucht moesten de laatste jaren in een steeds vijandiger klimaat werken. Naast verbaal en soms fysiek geweld riskeren ze ook juridische vervolging. Een database van de internationale nieuwswebsite *openDemocracy*, samengesteld door journalisten over heel Europa, geeft aan dat sinds 2015 meer dan 250 mensen gearresteerd, onderzocht of juridisch vervolgd werden.

Volgens de onderzoekers is dit slechts een fractie van het werkelijke aantal vervolgingen. Het aantal cases nam sterk toe in 2018 tot meer dan 100, een verdubbeling ten opzichte van 2017. De cases werden gedocumenteerd in veertien landen, waarvan de meerderheid in Italië, Griekenland, Frankrijk, het VK, Denemarken en Spanje. In de meeste gevallen gaat het over arrestaties voor het voorzien van hulp aan mensen zonder wettig verblijf.

Onder de beschuldigten:

- een Spaanse brandweerman die 30 jaar gevangenis riskeert voor het redden van migranten in Griekenland,
- een Franse olijfboer, gearresteerd voor het bieden van onderdak en voedsel aan migranten aan de Italiaanse grens,
- een 70-jarige Deense vrouw die bestraft werd met een boete van 3.350 euro voor het bieden van een lift naar Zweden aan een familie vluchtelingen.²

Ook recenter onderzoek van ReSOMA, een door de EU gesteund onderzoeksplatform, wijst op een trend van toenemende criminalisering van de solidariteit. In de eerste drie maanden van 2019 liepen er 15 onderzoeken naar 79 personen.³

De Raad van Europa heeft zich meermaals uitgesproken **tegen de criminalisering van hulp** aan migranten.⁴ Het Europees Parlement stemde in juli 2018 een resolutie die de EU-lidstaten oproept tot richtlijnen om te vermijden dat humanitaire hulp gecriminaliseerd wordt.⁵ De criminalisering van de solidariteit uit zich op verschillende vlakken en verschillende landen. We gaan in deze briefingpaper dieper in op de Europese situatie, meer bepaald de reddingsoperaties op de Middellandse Zee en de solidariteit met migranten in België.

1. Aan de buitengrenzen: reddingsorganisaties onder vuur

Organisaties die mensen redden van verdrinking op de Middellandse Zee worden er de laatste jaren steeds vaker van beschuldigd samen te werken met mensensmokkelaars. Hoewel de Europese Unie de “cruciale rol van de ngo’s in het redden van levens op zee” toejuicht⁶, laten regeringsleden in verschillende lidstaten een ander geluid horen. Ook in België werden organisaties als Artsen zonder Grenzen door bepaalde beleidsmakers verdacht gemaakt en gelinkt met mensensmokkel.

Search and Rescue: een morele en wettelijke verplichting

Het redden van levens op zee is een wettelijke verplichting volgens internationaal maritiem recht, het internationale mensenrechtenkader en de Europese wetgeving inzake grensbewaking en asiel.

Het internationaal zeerecht voorziet in een duidelijke verplichting voor elke schipper om **hulp te bieden** aan mensen op zee in nood. Kuststaten hebben een wettelijke verplichting om in effectieve reddingsdiensten te voorzien en daarbij te coördineren met andere landen. Staten moeten daarbij ook vermijden dat de ontschepping gebeurt in onveilige gebieden waar mensen risico lopen op foltering of onmenselijke behandeling. Daarnaast zijn Europese lidstaten in hun acties onderhevig aan het Europese mensenrechtenkader, ook wanneer ze actief zijn buiten Europees grondgebied. Maritieme grensbewaking valt onder de Europese Schengengrenscodes waarin het recht op asiel en het principe van non-refoulement, dat belet dat mensen worden teruggestuurd naar landen waar hun veiligheid in gedrang is, stevig verankerd zijn.⁷

Overheid in gebreke, ngo’s nemen verantwoordelijkheid

Nadat twee schipbreuken bij het eiland Lampedusa in oktober 2013 aan meer dan 400 mensen het leven hadden gekost, lanceerde Italië de zoek- en reddingsoperatie **Mare Nostrum**. Op een jaar tijd redden de Italianen meer dan

“Het redden van levens op zee is een wettelijke verplichting volgens internationaal maritiem recht, het internationale mensenrechtenkader en de Europese wetgeving inzake grensbewaking en asiel.”

Reddingsoperaties op de Middellandse Zee

	2016	2017	2018	2019*
Italian Coast Guard (Guardia Costiera)	35.875	22.014	3.987	40
Italian Military (Marina Militare)	36.084	5.913	642	
Guardia di Finanza	1.693	1.184	1.842	
Carabinieri	174	79	215	
Foreign Military Vessels	7.404	1.495	42	
EUNAVFOR-MED Sophia Operation	22.885	10.669	2.310	
Commercial Vessels	13.888	11.355	1.438	
Civil Society and NGOs	46.796	46.601	5.204	97
Frontex	13.616	14.976	4.046	35
TOTAL	178.415	114.286	19.778	172
People rescued/intercepted by Libyan Coast Guard	14.332	15.358	15.235	1.994

* Cijfers 2019 tot einde eerste semester – Bron: Europese Commissie⁶

155.000 mensen. In oktober 2014 zette Italië Mare Nostrum stop omdat de kostprijs te hoog was opgelopen en andere EU-landen niet te hulp wilden schieten. De EU-lidstaten lanceerden de veel minder ambitieuze operatie **Triton** die, met beduidend minder middelen, een opdracht van afschrikking eerder dan 'zoeken en redding' kreeg. Daarmee werd de

eerste stap gezet in een geleidelijke terugtrekking uit reddingsoperaties uit de Middellandse Zee (zie ook tabel). Na een zoveelste mislukte discussie over de ontschepping van geredde migranten beslisten de Europese lidstaten in maart 2019 om niet langer schepen in te zetten maar te focussen op luchtpatrouilles en trainingen voor de Libische

kustwacht om zelf mensen op zee te onderscheppen.⁸

Met de terugtrekking van de Europese schepen uit de Middellandse Zee kwam een enorm gebied zonder reddingscapaciteit te liggen met een groot risico op verdrinkingsdoden tot gevolg. Geleidelijk werd deze leegte ingevuld door **ngo's** als Artsen zonder Grenzen die **eigen reddingsoperaties** op poten zetten.

Ngo's onder vuur

De laatste drie jaar werden ngo's echter geconfronteerd met een steeds hardere juridische en politieke criminalisering die het moeilijk maakt om nog levens te redden op zee. Ngo's worden geconfronteerd met politiek gemotiveerde processen, de inbeslagname van boten en het bemoeilijken van activiteiten via 'gedragscodes'. Een aantal politici en media voert delegitimeringscampagnes en beschuldigt de ngo's van **samenwerking met smokkelaars** zonder daarvoor enig bewijs te geven.

In juni 2018 verklaarde toenmalige Italiaans minister van Binnenlandse Zaken Matteo Salvini de oorlog aan de reddingsorganisaties. Ondanks verzet van veel gastgemeenschappen, de katholieke kerk en burgemeesters van enkele grote Italiaanse steden zoals Milaan, Napels, Palermo en Firenze waren ngo-schepen vanaf dat moment niet langer welkom in Italiaanse havens. Sindsdien zijn er telkens opnieuw pijnlijke onderhandelingen over waar een schip kan aanleggen als het op zee mensen heeft gered. Terwijl Europese leiders de hete aardappel naar elkaar doorschuiven, worden kinderen, vrouwen en mannen die al **onmenselijke beproevingen** doordenonden gegijzeld aan boord van het schip. Soms tot een maand lang.

In deze krimpde ruimte zagen de meeste ngo's zich genoodzaakt hun reddingsactiviteiten terug te schroeven. In 2017 gebeurden 46.601 (of 40%) van de reddingen op zee door de ngo's. Vandaag nog een fractie daarvan (zie tabel).⁹

Carola Rackete

Op 12 juni 2019 pikte Carola Rackete, als kapitein van de ngo-reddingsboot Sea Watch 353 migranten in nood op voor de Libische kust. Gelet op de veiligheidssituatie in Libië en het grote risico op mensenrechtenschendingen weigerde ze in te gaan op het Libische voorstel om de migranten daar aan wal te zetten. De boot zette koers richting het Italiaanse Lampedusa, de dichtstbijzijnde veilige haven. De Italiaanse minister van Binnenlandse Zaken weigerde het schip toegang te geven tot de havens tot andere EU-lidstaten akkoord gingen om de inzittenden op te vangen. Na meer dan twee weken aan boord van het schip besliste Rackete op 29 juni om de haven binnen te varen, zonder Italiaanse toestemming. Daarbij kwam ze in aanvaring met

een patrouilleboot. Meteen na aankomst werd ze gearresteerd door de Italiaanse autoriteiten. Op 2 juli werd Carola Rackete vrijgelaten. Ze riskeert 15 jaar gevangenisstraf voor het faciliteren van illegale migratie.¹⁰ VN-mensenrechtenexperts uitten hun bezorgdheden over de juridische vervolging van de kapitein en de "publieke statements en persoonlijke aanvallen van hooggeplaatste politici die een bedreiging vormen voor de autonomie van de rechterlijke macht".¹¹ Ook Duitsland verzette zich tegen de arrestatie. Over heel Europa werden acties georganiseerd. Crowdfunding-acties in Italië en Duitsland voor de kosten van de rechtszaak leverden meer dan 1 miljoen euro op. Ook 11.11.11 nam deel aan de acties in Brussel.

Geen samenwerking met smokkelaars

Naast publieke verdachtmakingen startte de Italiaanse regering verschillende juridische processen op tegen de reddingsorganisaties, onder meer voor vermeende samenwerking met mensensmokkelaars. Na twee jaar werd **geen enkele ngo veroordeeld** want er werd geen enkel bewijs gevonden. Het bleef bij vooronderzoeken en mislukte rechtszaken.

Geen aanzuigefect

Reddingsoperaties hebben geen effect op het aantal mensen dat de oversteek waagt. Onderzoek van de universiteit van Oxford toont aan dat er geen enkel verband is tussen het aantal migranten dat de Middellandse Zee oversteekt en het aantal reddingsoperaties op die zeeroute. Als gevolg van deze acties en de verminderde EU-reddingscapaciteit werd de oversteek van de Middellandse Zee wel een pak **gevaarlijker**.¹²

Ook onderzoek van het *Italian Institute for International Studies* naar de aanwezigheid van redding-ngo's in 2019 geeft aan dat er geen verband is met het aantal mensen dat de oversteek waagt.¹³

"De Italiaanse regering startte verschillende juridische processen op tegen de reddingsorganisaties. Na twee jaar werd geen enkele ngo veroordeeld want er werd geen enkel bewijs gevonden."

Leden en supporters van de NGO Sea-Watch tonen borden met "Redden is geen misdaad" tijdens een solidariteitsactie met de Duitse kapitein van de reddingsboot Sea-Watch 3, Carola Rackete, op 6 juli 2019 aan de Kanselarij in Berlijn.

© OMER MESSINGER / AFP

2. In België: solidariteit onder druk maar niet gebroken

Ook in België groeide een krachtige beweging in solidariteit met mensen op de vlucht. Ngo's, maar ook Fedasil (het Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers) kregen het aanbod van helpende handen nauwelijks verwerkt. Burgers organiseerden inzamelacties voor de migranten in Calais. Campagnes als 'Gastvrije Gemeente' die solidaire initiatieven in de kijker zet, registreerden de laatste jaren telkens meer initiatieven. Ondanks verschillende aanvallen uit politieke hoek toonde het middenveld en de burgersolidariteit telkens de veerkracht om overeind te blijven.¹⁴

Kleinschalige opvanginitiatieven op de schop

België kent een lange traditie van kleinschalige opvanginitiatieven voor mensen op de vlucht, met vaak een **belangrijke rol voor het middenveld**. Organisaties als Vluchtelingenwerk Vlaanderen en de Franstalige zusterorganisatie CIRÉ zorgden binnen het opvangnetwerk van Fedasil voor het beheer van opvangplaatsen in individuele woningen, studio's en appartementen met een kwalitatieve juridische, sociale en administratieve begeleiding. In 2013 waren er binnen het opvangnetwerk van Fedasil rond de 2.000 plaatsen onder het beheer van deze ngo's. Nadien kozen opeenvolgende regeringen echter volop voor een model van collectieve opvang met minder individuele begeleiding en zonder ngo-hulp.

"De individuele opvang is bovendien tussen de 8,10 en 19,97 euro per dag goedkoper dan collectieve opvang."

Eind 2013 maakte Fedasil voor het eerst de plannen voor een nieuw opvangmodel bekend, goedgekeurd door de toenmalige staatssecretaris voor Asiel en Migratie Maggie De Block, waarin een voorkeur werd geuit voor **collectieve opvang**. Het regeerakkoord van regering Michel I voorzag in de concrete invoering van dit nieuwe model. Individuele opvang (bestaande uit ngo's en Lokale Opvang-Initiatieven uitgebaat door ocmw's) zou enkel voorzien worden voor asielzoekers die reeds een beschermingsstatuut hebben of die daar een grote kans op maken, en aan asielzoekers met specifieke noden. De afbouw van de individuele opvangplaatsen van ngo's werd in gang gezet. Door de drastische toename van het aantal asielaanvragen en een tekort aan opvangplaatsen in de zomer van 2015 werd deze afbouw een tijd *on hold* gezet. In 2016, toen de asielaanvragen opnieuw daalden, besliste de regering om bij Fedasil 22 miljoen te besparen. Van bijna 34.000 opvangplaatsen ging het aantal plaatsen naar minder dan 23.000. Ngo's kregen de boodschap dat zij enkel nog specifieke categorieën kwetsbare asielzoekers konden opvangen (bij medische hulp en voor niet-begeleide minderjarigen). De opvangplaatsen van Vluchtelingenwerk Vlaanderen sloten volledig in 2017.

Volgens de toenmalige staatssecretaris voor Asiel en Migratie Theo Francken viel de rol van kritische waakhond moeilijk te combineren met die van opvangpartner.¹⁵ De keuze voor collectieve opvang werd ook ingegeven vanuit een **ontra-dingsreflex**. *"De asielinstroom is thans structureel lager dan voor de Europese migratiecrisis van 2015. Dat is te danken aan de consequente communicatie en aan de systematische voorrang voor collectieve opvang. Er werd dus al grote vooruitgang geboekt in het ontkrachten van de mythe van België als eldorado, maar het werk is bijlange niet af"*, zo klinkt het in de Beleidsnota Asiel en Migratie van 2017/2018.¹⁶

De voordelen van kleinschalige opvang

De voordelen van de kleinschalige opvang met betrokkenheid van het middenveld zijn nochtans groot. Verschillende studies tonen aan dat een lang verblijf in collectieve opvang onder meer leidt tot verlies van initiatief, het ontstaan of verergeren van medische problemen, slaapproblemen, depressies, een lager gevoel van eigenwaarde en een moeilijkere verwerking van traumatische ervaringen.¹⁷ In het belang van de asielzoekers, maar ook in het belang van het personeel van de centra en de omwonenden is het behoud van kleinschalige structuren waar **autonomie, privacy en veiligheid** voorop staan cruciaal. De individuele opvang is bovendien tussen de 8,10 en 19,97 euro per dag goedkoper dan collectieve opvang.¹⁸ Zoals middenveldorganisaties gewaarschuwd

In januari 2018 vormden meer dan 2.000 mensen een mensenketting in solidariteit met mensen op de vlucht na een tip over een grootschalige politieactie.

© VRT

hadden, bracht de drastische vermindering van het aantal opvangplaatsen met onvoldoende bufferplaatsen een nieuwe dreigende opvangcrisis met zich mee.¹⁹

Burgers nemen taak van de overheid over

Het **Burgerplatform voor Steun aan de Vluchtelingen** groeide uit tot een van de opmerkelijkste burgerinitiatieven van de afgelopen jaren. Duizenden gastgezinnen openden hun huis, boden en bieden nog steeds onderdak aan 400 à 500 migranten per dag. Ook hier sprongen burgers in de bres waar de overheid in gebreke viel. Het recht om asiel aan te vragen is een fundamenteel recht en volgens de Belgische en Europese wetgeving hebben asielzoekers recht op opvang. Toch probeerde de overheid die plicht te ontlopen.

In augustus 2015, tijdens het hoogtepunt van de asielcrisis, legde de regering een **maximum op van 250 asielregistraties per dag** aan de loketten van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) terwijl op sommige dagen bijna 1.000 mensen stonden aan te schuiven. Voor de deuren van DVZ ontstond een zelfgecreëerde chaos. Duizenden mensen kwamen op straat te staan en vluchtelingen moesten overnachten onder de blote hemel. Op een aantal plaatsen zoals het Brusselse Maximiliaanpark ontstonden geïmproviseerde opvangplaatsen, die niet aan de standaardvereisten beantwoordden. Het duurde weken alvorens de regering in de WTC-toren III tijdelijke noodopvang inrichtte in afwachting van een kans tot registratie bij DVZ. Ondertussen vonden honderden mensen een onderkomen in het tentenkamp van het Maximiliaanpark.

“Duizenden gastgezinnen openden hun huis, boden en bieden nog steeds onderdak aan 400 à 500 migranten per dag. Burgers sprongen in de bres waar de overheid in gebreke viel.”

Burgerinitiatieven en het middenveld namen de taak van de overheid over. Dankzij de inzet van vrijwilligers werden deze kwetsbare mensen nog in enigszins **menswaardige omstandigheden** opgevangen. Ze zorgden voor maaltijden, medische zorg, onderdak, animatie, psychologische steun en onderwijs in het Maximiliaanpark.

De humanitaire hub

Sinds september 2017 verblijft een nieuwe groep van een paar honderd vluchtelingen en andere migranten in en rond het Brusselse **Maximiliaanpark** en het **Noordstation**. Een groot aantal is afkomstig van Soedan, Eritrea, Ethiopië en enkele Noord-Afrikaanse landen. Velen onder hen zijn onderweg naar het

Verenigd Koninkrijk en dus niet van plan in België asiel aan te vragen. Daarom worden ze door beleidsmakers en media omschreven met de term 'transitmigrant'. Door de overheid werden ze tot voor kort grotendeels aan hun lot overgelaten waardoor ze nauwelijks toegang kregen tot onderdak, voedsel, medische hulp, geestelijke gezondheidszorg of concrete informatie over de asielprocedure en hun rechten in België.

Verschillende Belgische ngo's en burgerinitiatieven (Artsen Zonder Grenzen, Croix Rouge, Oxfam Solidariteit, Burgerplatform voor Steun aan de Vluchtelingen, Caritas International, Dokters van de Wereld, CIRÉ, Nansen vzw en Vluch-

telingenwerk Vlaanderen)²⁰ **bundelden daarom de krachten** voor de uitbouw van een 'humanitaire hub', waar ze humanitaire diensten bieden om de grootste noden te lenigen. Bezoekers kunnen er rekenen op verschillende diensten zoals juridische begeleiding, medische en psychische zorg, sociale hulp, het opsporen van familie, kledij distributie en begeleiding naar nacht-opvang. Daarnaast speelt de hub een belangrijke functie bij het in kaart brengen van de noden op het terrein om zo ook beleidsadviserend werk te doen. Uit rapporten van de organisaties blijkt onder meer dat veel migranten met de

"Uit rapporten van de organisaties blijkt onder meer dat veel migranten met de juiste informatie en in een sfeer van vertrouwen wel bereid zijn om in België asiel aan te vragen."

© JEORGES GOBET / AFP

juiste informatie en in een sfeer van vertrouwen **wel bereid zijn om in België asiel aan te vragen.**²¹

“De onschendbaarheid van de woning is een basisbeginsel van ons recht en moet daarom beperkt blijven tot ernstige misdrijven.”

Door een samenwerking tussen de betrokken overheden en de hulporganisaties werd het Noordstation in mei 2019 ontruimd. De migranten worden opgevangen in de bestaande noodopvang voor **daklozen** in Brussel. Daar komen medewerkers van Fedasil langs, die hen informeren over de mogelijkheden om in België asiel aan te vragen of vrijwillig terug te keren naar hun land van herkomst.

De hulporganisaties van de humanitaire hub ijveren er intussen nog steeds voor dat er door de federale regering een echt **onthaal- en oriëntatiecentrum** opricht. Samenwerking in vertrouwen tussen de overheid, het middenveld en onafhankelijke, individuele begeleiders kan daarbij een enorm verschil maken.

Wetsvoorstel: ‘de achterhuiswet’

In januari 2018 diende de regering een wetsontwerp in dat **huiszoekingen** zou toelaten bij vreemdelingen die het bevel kregen om het grondgebied te verlaten. Het wetsontwerp zou huiszoekingen mogelijk maken als meerdere uitwijzingspogingen mislukt zijn en na het akkoord van een onderzoeksrechter.

Tallose burgers, organisaties²² en experts uitten hun bezorgdheid over het voorstel. De **onschendbaarheid** van de woning is een basisbeginsel van ons recht en moet daarom beperkt blijven tot ernstige misdrijven. Onrechtmatig verblijf is een administratief probleem

dat niet gecriminaliseerd mag worden. De strafrechtelijke vervolging is niet proportioneel en maakt het moeilijk voor mensen zonder wettig verblijf om hun rechten af te dwingen wanneer ze slachtoffer zijn van een uitbuiting of (seksueel) geweld. Hoewel de burgersteun aan migranten volgens de regering niet in aanmerking kwam voor deze regeling, bevatte het wetsvoorstel onvoldoende garanties dat het verblijf van migranten in de woning van ‘een derde’ effectief buiten schot bleef. Ook federaal migratiecentrum Myria en de Vereniging van onderzoeksrechters uitten ernstige kritiek op het wetsvoorstel. Na heftig protest werd het wetsvoorstel in september 2018 afgevoerd.²³

Er is nood aan plaatsen waar kwetsbare mensen (met en zonder wettig verblijf) tot rust kunnen komen, zingeving en waardigheid vinden en zich maatschappelijk kunnen engageren. Deze plaatsen komen de laatste jaren steeds meer onder druk. Zo viel de politie in februari 2018 binnen bij het Brusselse **Globe Aroma**, een kunstenhuis dat vluchtelingen en mensen zonder wettig verblijf artistiek begeleidt met steun van de Vlaamse Gemeenschap en de stad Brussel. Bij de gespierde politieactie werden zeven personen zonder wettig verblijf opgepakt. Verschillende organisaties waarschuwen voor de nefaste gevolgen van dit soort acties voor de maatschappelijke orde en het vertrouwen in de overheden bij een kwetsbare groep.²⁴

“Wanneer smokkelaars en humanitaire vrijwilligers op één hoop worden gegooid, ontstaat een klimaat dat mensen afschrikt om hulp te bieden aan mensen in nood.”

Het proces van de solidariteit

In september 2018 startte een opmerkelijk proces voor de correctionele rechtbank van Brussel tegen twaalf personen omdat ze transmigranten geholpen zouden hebben om Engeland te bereiken. Het gerecht vervolgde hen voor mensensmokkel en lidmaatschap van een criminele organisatie. Onder de beklaagden waren echter vier **bonafide vrijwilligers** van het burgerplatform die migranten uit het Maximiliaanpark onderdak hadden geboden, waaronder twee journalisten. De vier vrijwilligers werden in december over de hele lijn vrijgesproken. Zeven andere beklaagden die mensen tegen betaling naar Engeland hielpen, werden wel veroordeeld voor mensensmokkel en vereniging van misdadigers.²⁵

De vrijspraak van de vrijwilligers bevat een duidelijke boodschap dat de solidariteit en het herbergen van mensen niet strafbaar is. Toch schept het proces ook een **gevaarlijk precedent**. Wanneer smokkelaars en humanitaire vrijwilligers op één hoop worden gegooid, ontstaat een klimaat dat mensen afschrikt om hulp te bieden aan mensen in nood.

“Volgens het VN-Protocol tegen de smokkel van migranten kan het redden van migranten op zee of het bieden van humanitaire hulp niet zomaar beschouwd worden als mensensmokkel. ”

3. Europees kader: de *Facilitation-richtlijn*

In de pogingen van beleidsmakers om de hulp aan migranten te verhinderen, wordt vaak de link gelegd met mensensmokkel. Volgens het VN-Protocol tegen de smokkel van migranten kan het redden van migranten op zee of het bieden van humanitaire hulp niet zomaar beschouwd worden als mensensmokkel. Zo moet er sprake zijn van een poging tot het illegaal binnenbrengen van personen om daar een financieel of ander materieel voordeel uit te halen. Zonder winstoogmerk gaat het dus niet over mensensmokkel en criminele feiten. Het protocol stelt expliciet dat humanitaire hulp bieden niet onder mensensmokkel valt.²⁶ Alle EU-lidstaten op Ierland na ratificeerden het.

Jammer genoeg is de Europese wetgeving niet volledig in overeenstemming met het VN-protocol. Lidstaten hebben een grote vrijheid om wetten te maken die de solidariteit met migranten aan banden leggen. In de 2002 *Facilitation-richtlijn* wordt mensensmokkel gedefinieerd als het **faciliteren van onwettige binnenkomst, transit en verblijf**. De richtlijn legt de lidstaten op om in dat geval sancties te voorzien zonder daarbij te expliciteren of er een winstoogmerk is. Lidstaten worden niet verplicht om humanitaire hulp hierbij uit te sluiten.²⁷ Dit betekent een grote tekortkoming in de Europese wetgeving.

In juli 2018 nam het Europees Parlement een resolutie aan die vraagt om richtlijnen te ontwikkelen om de **criminalisering van de solidariteit** tegen te gaan. Het Parlement betreurt daarin de negatieve gevolgen van de *Facilitation-richtlijn* op humanitaire hulp voor migranten. Het parlement vraagt om humanitaire hulp uit te sluiten van vervolging zoals voorzien door het VN-Protocol. De resolutie vraagt bovendien om een systeem op te zetten om de implementatie van de *Facilitation-richtlijn* te overzien (aantal arrestaties, veroordelingen ...).²⁸

11.11.11 VRAAGT

Vanuit solidaire burgers en het middenveld groeiden de voorbije jaren talloze krachtige initiatieven die hulp bieden aan mensen in nood. De burgerinzet wijst op vele plaatsen echter op een falen van de overheid in het beantwoorden van de noden op het terrein. Daarom is het noodzakelijk dat de overheid deze inzet niet alleen faciliteert, maar ook **structurele maatregelen** neemt om te voorzien in de basisnoden van vluchtelingen en andere migranten.

1. Investeer in kleinschalige opvanginitiatieven met betrokkenheid van het middenveld.
2. Richt open *Onthaal- en Oriëntatiecentra* op voor migranten in transit²⁹ met:
 - a. objectieve informatie in eigen taal over rechten en plichten,
 - b. onderdak, water, voedsel en hygiëne,
 - c. dringende medische en psychische hulp,
 - d. de zekerheid niet te worden aangehouden omwille van migratieredenen.
3. Zorg voor meer veilige en legale toegangswegen voor mensen op de vlucht en andere migranten zodat zij geen beroep hoeven te doen op mensensmokkelaars.³⁰
4. Zorg voor een kwaliteitsvolle omkadering van burgers en organisaties als die zich inspanssen voor het begeleiden en opvangen van humanitaire visa-aanvragers.³¹
5. Erken en ondersteun het werk dat ngo's leveren in het redden van levens op de Middellandse Zee. Dring er bij andere EU-lidstaten op aan dat havens openblijven voor ngo's die mensen redden op zee. Neem zelf verantwoordelijkheid door opvangplaatsen ter beschikking te stellen bij de ontschepping van geredde migranten.
6. Implementeer het *firewall*-principe zodat migranten, ongeacht hun verblijfsstatus, toegang hebben tot basisdiensten en humanitaire hulp van overheidsinstanties. Verzekert de toegang tot justitie zodat slachtoffers van mensensmokkel en -handel zonder vrees voor vervolging toegang hebben tot rechtspraak.
7. Sluit humanitaire hulp uit van vervolging door de Europese *Facilitation*-richtlijn aan te passen in lijn met het VN-Protocol tegen de smokkel van migranten.
8. Vermijd stigmatiserende retoriek tegen ngo's die mensen redden op zee of burgers en organisaties die zich inzetten voor mensen op de vlucht. Erken het belangrijke humanitaire werk dat zij doen.

BRONNEN

- 1 11.11.11, Shrinking Space Basisdossier Campagne Changemakers, september 2019.
https://www.11.be/downloads/doc_download/2141-basisdossier-campagne-changemakers
- 2 openDemocracy, Hundreds of Europeans criminalized for helping migrants new data shows.
<https://www.opendemocracy.net/en/5050/hundreds-of-europeans-criminalised-for-helping-migrants-new-data-shows-as-far-right-aims-to-win-big-in-european-elections/>
- 3 ReSOMA, Crackdown on NGOs and volunteers helping refugees and other migrants, juni 2019.
http://www.resoma.eu/sites/resoma/resoma/files/policy_brief/pdf/Final%20Synthetic%20Report%20-%20Crackdown%20on%20NGOs%20and%20volunteers%20helping%20refugees%20and%20other%20migrants_1.pdf
- 4 Council of Europe Commissioner Human Rights, Lives saved. Rights protected. Bridging the protection gap for refugees and migrants in the Mediterranean, juni 2019. <https://rm.coe.int/lives-saved-rights-protected-bridging-the-protection-gap-for-refugees-/168094eb87>
- 5 Europees Parlement, European Parliament resolution of 5 July 2018 on guidelines for Member States to prevent humanitarian assistance from being criminalised (2018/2769(RSP)), juli 2018.
http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0314_EN.html?redirect
- 6 Europese Commissie, Managing migration factsheet, maart 2019. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20190306_managing-migration-factsheet-debunking-myths-about-migration_en.pdf
- 7 CEPS, Search and rescue, disembarkation and relocation arrangements in the Mediterranean Sailing Away from Responsibility?, juni 2019. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/search-and-rescue-disembarkation-and-relocation-arrangements-in-the-mediterranean/>
- 8 11.11.11, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Europa zal mensen zien verdrinken vanuit de lucht en doet niets, maart 2019. <https://www.11.be/artikels/item/europa-zal-mensen-zien-verdrinken-vanuit-de-lucht-en-doet-niets>
- 9 CEPS, Search and rescue, disembarkation and relocation arrangements in the Mediterranean Sailing Away from Responsibility?, juni 2019. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/search-and-rescue-disembarkation-and-relocation-arrangements-in-the-mediterranean/>
- 10 New York Times, Judge in Italy Orders Release of Captain of Migrant-Rescue Ship, juli 2019.
<https://www.nytimes.com/2019/07/02/world/europe/sea-watch-captain-italy.html>
- 11 OHCHR, Italy: UN experts condemn criminalisation of migrant rescues and threats to the independence of judiciary, juli 2019. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24833&LangID=E>
- 12 Elias Steinhilper, Rob Gruijters, Border Deaths in the Mediterranean: What We Can Learn from the Latest Data, maart 2017. <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2017/03/border-deaths>
- 13 Matteo Villa, Il 'Pull Factor' non esiste, juli 2019.
<https://twitter.com/emmevilla/status/114563352811128577>
- 14 De Morgen, De solidariteit met de vluchtelingen barst los, september 2015.
<https://www.demorgen.be/nieuws/de-solidariteit-met-de-vluchtelingen-barst-los-ba9b8603/>
- 15 Theo Francken, Twitter, februari 2018. <https://twitter.com/FranckenTheo/status/964175832565649408>
- 16 Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Ontwerp van Algemene Uitgavenbegroting, december 2017. <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/54/2690/54K2690033.pdf>
- 17 De Jongh, S, Psychologische impact van (langdurig) verblijf in open centra op asielzoekers. Brussel, 2007; ECRE, Position on the Reception of Asylum Seekers, 2001; Commissioner for Human Rights, Positions on the right to seek and enjoy asylum, 2010; Federale ombudsman, Onderzoek naar de werking van de open centra beheerd en erkend door Fedasil, 2009; Fedasil, Studie Kwetsbare personen met specifieke opvangnoden, 2006.
- 18 Rekenhof, Opvang van asielzoekers, oktober 2017.
<https://www.ccrek.be/NL/Publicaties/Fiche.html?id=ca482848-acb9-48ac-91d3-7edb89a1b966>
- 19 De Morgen, Asielcentrum moet tenten opzetten: alweer tekort aan opvang, augustus 2019.
<https://www.demorgen.be/nieuws/asielcentrum-moet-tenten-opzetten-alweer-tekort-aan-opvang-b1ee092f/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.be%2F>
- 20 CIRE, Nansen vzw en Vluchtelingenwerk Vlaanderen zijn momenteel niet meer actief in de hub.

- 21 Artsen zonder Grenzen, Vlucht zonder einde: Psychische hulp in de humanitaire hub in Brussel, februari 2019. <https://www.msf-azg.be/sites/default/files/imce/Rapport%20humanitaire%20hub.pdf>
Burgerplatform voor Steun aan de Vluchtelingen, Caritas International, CIRE, Nansen vzw en Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Migranten op doortocht in België, januari 2019. https://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/jan2019_migranten_op_doortocht_in_belgie_0.pdf
- 22 11.11.11, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, de Liga voor Mensenrechten, Oxfam-Solidariteit, Netwerk Tegen Armoede en Orbit vzw, Wetsontwerp huiszoekingen: middenveld vraagt meer garanties voor mensenrechten, januari 2018. <https://www.11.be/artikels/item/wetsontwerp-huiszoekingen-middenveld-vraagt-meer-garanties-voor-mensenrechten>
- 23 De Standaard, Regering-Michel begraaft wet op woonstbetredingen, september 2018. https://www.standaard.be/cnt/dmf20180902_03697882
- 24 Brussels Platform Armoede, Netwerk tegen Armoede, Samenlevingsopbouw, 11.11.11, Orbit, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Bij Ons – Chez Nous, Minderhedenforum, Garanties voor het recht op vrijplaatsen voor kwetsbare mensen, februari 2018. <https://www.mo.be/opinie/garanties-voor-het-recht-op-vrijplaatsen-voor-kwetsbare-mensen>
- 25 VRT Nieuws, Vrijwilligers Maximiliaanpark vrijgesproken voor mensensmokkel: “Mensen herbergen is geen criminaliteit”, december 2018. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/12/12/vrijwilligers-maximiliaanpark-vrijgesproken-voor-mensensmokkel/>
- 26 Verenigde Naties, UN Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the UN convention against transnational organised crime, 2000. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/smuggling-migrants/SoM_Protocol_English.pdf
- 27 Europese Raad, Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, November 2002. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32002L0090>
- 28 Europees Parlement, Fit for purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants: 2018 Update, december 2018. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608838/IPOL_STU\(2018\)608838_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608838/IPOL_STU(2018)608838_EN.pdf)
- 29 Brussel zou onmiddellijk baat hebben bij een open centrum voor opvang en oriëntatie voor migranten in transit. Dit geldt ook voor verschillende grote steden in andere provincies.
- 30 Zie onder meer de voorstellen van 11.11.11, Vluchtelingenwerk Vlaanderen en anderen over hervestiging, gezinshereniging, humanitaire visa, arbeidsmigratie en klimaatmigratie:
http://www.11.be/downloads/doc_download/1998-briefing-paper-hervestiging-veilige-routes-voor-mensen-op-de-vlucht
https://www.11.be/downloads/doc_download/2041-11-dossier-arbeidsmigratie
https://www.11.be/downloads/doc_download/2128-11-dossier-het-gezicht-van-klimaatverandering
https://www.vluchtelingenwerk.be/system/tdf/hervestiging_standpunt_2019_0.pdf?file=1&type=document
https://www.vluchtelingenwerk.be/system/tdf/vluchtelingenwerk-vlaanderen_standpunt-humanitaire-visa_2018.pdf?file=1&type=document
- 31 Orbit vzw, Naar een Federaal Begeleidingscentrum Humanitaire Visa voor erkende NGO-partners van visumaanvragers met een beschermingsnood. <https://www.orbitvzw.be/wp-content/uploads/2019/07/ORBITvoorstelOPRICHTINGFederaal-BegeleidingscentrumHumanitaireVisadefzending18072019.pdf>

**11.11.11 VECHT TEGEN ONRECHT
EN VOOR DUURZAME VERANDERING
WANT IEDEREEN VERDIENT DEZELFDE BASISRECHTEN**

DOE MEE OP 11.BE EN

CONTACT

11.11.11

Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging
Vlasfabriekstraat 11
1060 Brussel

Flor Didden

Beleidsmedewerker Migratie
(+32) (0)2 536 11 95
flor.didden@11.be

www.11.be

**CHANGE
MAKERS**

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT